

128.33, i «N. S. no li ayde» (143.20), que semblen anacrònics i mal copiats. Altrament no és impossible que, ja en el parlar de tals textos, comencessin a aparèixer les formes analògiques, segurament només amb extensió del radical ple.

Tot això, però, no comença de constatar-se fins cap a l'acabament del S. XIII; altrament que *ls ajud a retenir* --- doc. de 1099 (RBiblgrC. IV, 10), «qui-ns ajude així com pot», doc. d'Alt Urgell a. 1251 (PPujol, Docs. Vg., 26), *aydador* en els *Usatges* (AIEC I, 316); *aidant*, *Cròn.* del Cerimoniós (252); *ajuda* però no *ayda* en Muntaner (4.6), i formes com *ayda* tampoc no em són conegudes en la *Cròn.* de Jaume I, les *VidesR.* ni RLlull; de sa *ajuda*, J. I, 22; en Llull «Déu vol ajudar a sa honor» (*Cav.*, 34) però «confiant en l'ajuda del Altisme» (*Gentil*, 4), per més que en Llull ja es troba molt avançada la propagació de la forma més plena *ajudz*. La variant *aid-* del radical ha tingut, però, la vida dura en certs ambients, en els quals es va propagar fins al singular del present: «no --- n'és tengut aquel --- ans tots aquels qui aquesta força li auran *aydada* a fer», «ha justes raons --- que se-n puzquen *aydar* e valer» (també «feelment se menen e s'ayden ---»), *Costums de Tortosa*; «que *aydàs* en totes coses que pogués a sos companyons», *Amic e Melis* (NCL. XLVIII, 123), «dels que hi venien / --- / alguns mataven / --- les fembres braves / --- cert los diables / com los mataven, / crech los *aydaven*, / e lo dimoni ---» (*Spill*, v. 1722).

Hi ha hagut, en efecte, diverses zones de popularitat d'aquesta forma, en particular en algunes parts i textos de València: «dins lo cap trobaràs dos pedres --- la roja *ayda* a tota demanda que hom vol fer e <n> que hom l'a portat ab si ---»; i avui segueix a nivell popular en alguns claps valencians: «Jesús es va antestar a prosseguir el seu viatge; --- Bé t'*aidaré* a enganxar la tartana — va dir Jordi», Enric Valor (*Jornada*, Val., 18-xi-62; *Aleix*, 30); i, segons *AlcM* també se sent a Oliva. A Mallorca, entre els pastors de llana de Manacor: «en tot lo qual li *ayden* l'amo, sa madona ---» (*BDLC* VII, 171, 174), i en escrs. de fons conservador, un poc pagès, com P. d'Alc. Penya («TOMEU: Ai, ai, *aidau-me* a sortir», *IdOr* I, 64); en general a tota la zona de les Marques d'Aragó, des de Maella i Mequinensa fins a Durro i Monesma («pa *aidá-li*», i a molts pobles més, des de Tamarit cap al Nord, 1957).

Sobretot en els últims segles havia tingut extensió molt general en català occidental, com en dóna molts testimonis la cançó popular (que també en recull, però de més antics, en alguna zona oriental): «*aydau-me*, los meus amichs, / qu' algun dia vos *aydave*», recollida a Menargues per Milà (*Romllo.*, 113B20); s'observa l'oposició en les variants entre Esplugua de Francolí (xipella) i les 8 versions orientals: «encontran un home que 's *deya* Simon: / Simon Ciriney, *ayde* a dú la creux; mentre que algunes de les altres, en particular la recollida a Argentona, ho canvien en «Simó l'hi *ajuda*, *ajuda* 'l Senyó» (*Romllo.*, 13.21); si bé a Argentona mateix: «Valga'm la Verge

del Carme, / la del Carme y del Roser, / y de Montserrat: *aydau-me* ---!» (parla del Serraller, c. 1780, però aplicant una fórmula molt més antiga); és versemblant que els espècimens antics d'aquests passatges religiosos mantinguessin encara la vella alternança fonètica medieval *ajúd-* ~ *aydz*, com la de Montserrat: «qui sou vós, la bona dona, / qu'ane mi m'aveu *aydat*? / --- *ajuda*'ns a tota hora, Princesa de Montserrat» (val a dir que a St. Joan Abad. li donaren a Milà *ajudeu-nos tota hora* en el segons vers, *Romll.*, 32.8).

DERIV.: *Ajuda* [S. XIII, veg. supra]; en l'acc. de 'lavativa', que era encara pròpia del parlar de les classes humils barcelonines a l'època de la meua infància, ja princ. S. xv (St. Vicent F., *Quaresma*, 149.94), «purga --- *ajuda*: enaema, clyster», OPou, *TbPu.*, 1575, p. 239; també usat en els parlars romànics veïns, des d'on passà molt d'hora al base, on *aiuta* és, però, peculiar del d'algunes valls pirinenques (Alldudes, Baztan i Sule). *Ajudable* [Llull] (actiu com el fr. *secourable*, etc.). *Ajudada*. *Ajudament* [Llull], *Ajudador* [1128] i *Ajudant* [Llull], si bé al costat d'*aidador*, *aidant* (V. supra); *ajudança* i *aidança* mall. tots dos; *ajudantatge* mall., i generalment *ajudantia*. *Ajuder*.

Ajut, que estic segur d'haver trobat ja alguns cops a l'Edat Mitjana (en tot cas deu ser el mot *ajut*, *ajud*, en els dicc. de rims de JMarc, a. 1372, i Aversó (§ 1373) on no sembla pas ser forma verbal. *AlcM* no en dóna dades [fora d'un escr. oriental de c. 1900], ni el registren els diccs., ni tan sols els moderns fins al *DAG.*, que en dóna una de no ben datable, de c. S. XVI; tampoc s'assenyala en oc. ant., i avui allí és només bearnès i alpí segons el *TdF*, oc. delfinès *aju* «aide» (Martin, *Pat. de Lallé*) i a penes res més en el *FEW* I, 34. No és pas evident però sembla tanmateix haver-hi un cas en un doc. de l'Alta Ribagorça, de c. 1251: «no-us té aul loc, estírs: --- no-l tenim en bon *ejut*» (Pere Pujol, *Docs. en Vulgar*, 16.53).

Avui no és un mot barceloní, ni el crec tampoc valencià ni balear, però té un ús molt ample en el Princ., sobretot en la llengua literària i no amb caràcter erudit ni pedantesc sinó amb ampla fraseologia de to literari-popular (recordem que es produí un fort augment en el seu ús en els anys 1915-40). El ll. *ADJŪTUS*, -TŪS, 'ajuda, assistència', apareix des de St. Agustí i altres escriptors cristians des del S. IV; i l'it. *aiuto* id. ha estat una constant ben corrent en la llengua des de princ. S. XIV. A desgrat de les aparençes, crec que és mot hereditari o almenys molt antic i genuí en català, si bé la força predilecció de la llengua antiga pel cultisme *adjutori* féu que la gran majoria dels autors desdenyessin *ajut* preferint-li aquell en el camp de les idees, i ells, en el terreny més pedestre, i el poble en tots, li preferí *ajuda*, quedant així *ajut* molt menys corrent que els seus dos rivals i negligit per tant en els lèxics i oblidat pel poble en molts llocs, contribuint-hi molt el fet que aquest masculí sigui estrany alhora al fr., al cast. i al llatí més corrent i clàssic.